

Sygn. akt II CSKP 532/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 marca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)
SSN Marcin Łochowski (sprawozdawca)
SSN Maciej Kowalski

w sprawie z powództwa M. K. i K. K.
przeciwko [...] Bank [...] z siedzibą w W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 23 marca 2022 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 19 grudnia 2019 r., sygn. akt VI ACa [...],

- 1. odrzuca skargę kasacyjną w części dotyczącej punktu pierwszego zaskarżonego wyroku;**
- 2. oddala skargę kasacyjną w pozostałej części;**
- 3. zasądza od [...] Bank [...] z siedzibą w W. na rzecz M. K. i K. K. kwoty po 2700 (dwa tysiące siedemset) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 19 grudnia 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację R. AG z w Wiedniu od wyroku Sądu Okręgowego w W. z 11 lutego 2019 r., którym Sąd ten zasądził od pozwanego na rzecz M. K. i K. K. kwotę 99 040,88 zł z odsetkami, oddalając powództwo w pozostałym zakresie oraz orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych:

M. K. i K. K. 1 czerwca 2008 r. złożyły w P. wniosek o kredyt hipoteczny na kwotę 585 000 zł, indeksowany do waluty obcej - franka szwajcarskiego (CHF). Jednocześnie powódki złożyły oświadczenie, że zostały zapoznane przez pracownika banku z ryzykiem kursowym i będąc w pełni świadome tego ryzyka rezygnują z możliwości zaciągnięcia kredytu w złotych i dokonują wyboru kredytu indeksowanego do waluty obcej. Oświadczyły także, że są świadome tego, iż raty kredytu są wyrażone w walucie obcej i podlegają spłacie w złotych na zasadach opisanych w regulaminie.

Powódki 27 czerwca 2008 r. zawarły umowę o kredyt hipoteczny nr (...) z E. S.A. (którego następcą prawnym jest R. z siedzibą w Wiedniu). W § 2 umowy strony ustaliły, że kredyt jest indeksowany do waluty obcej - franka szwajcarskiego. Bank zobowiązał się oddać do dyspozycji kredytobiorców kwotę 576 000 zł. Zgodnie z § 3 umowy kredyt oprocentowany został według zmiennej stopy procentowej, która na dzień sporządzenia umowy wynosiła 4,04500% w stosunku rocznym, z zastrzeżeniem postanowień regulaminu w zakresie ustalania wysokości oprocentowania. Zmienna stopa procentowa ustalana jest jako suma stopy referencyjnej LIBOR 3M (CHF) oraz stałej marży banku w wysokości 1,25 punktów procentowych. Oprocentowanie kredytu ulega zmianie w zależności od zmiany stopy referencyjnej. W przypadku kredytu indeksowanego do waluty obcej, wypłata kredytu następowała w złotych według kursu nie niższego niż kurs kupna, zgodnie z tabelą obowiązującą w momencie wypłaty środków z kredytu. Saldo zadłużenia z tytułu kredytu wyrażone jest w walucie obcej i obliczane jest według kursu stosowanego przy uruchomieniu kredytu (§ 7 pkt 4 regulaminu). Raty spłaty

kredytu pobierane są z rachunku bankowego kredytobiorcy, prowadzonego w złotych, wskazanego w umowie. Raty kredytu podlegające spłacie wyrażone są w walucie obcej i w dniu wymagalności raty kredytu pobierane są z rachunku bankowego wskazanego w umowie, według kursu sprzedaży zgodnie z tabelą obowiązującą w banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu. Jeśli dzień wymagalności raty kredytu przypada na dzień wolny od pracy, stosuje się kurs sprzedaży zgodnie z tabelą obowiązującą w banku na koniec ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu (§ 9 pkt 2 regulaminu).

Umowa o kredyt hipoteczny została zawarta przez strony według standardowego wzorca umownego stosowanego przez bank. Postanowienia umowy dotyczące mechanizmu waloryzacji nie były indywidualnie uzgadniane między stronami. Kredytobiorcy zawarli tę umowę jako konsumenci celem zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych. Od 1 lipca 2009 r. klienci pozwanego banku mieli możliwość zmiany waluty, w której spłacali kredyt przez złożenie stosownej dyspozycji.

Pismem z 16 grudnia 2016 r., powódki wezwały bank do zapłaty kwoty 128 000 zł stanowiącej równowartość kwot bezpodstawnie pobranych przez pozwanego od powódek w wyniku stosowania w umowie o kredyt hipoteczny niedozwolonych klauzul umownych regulujących zasady indeksacji kredytu do waluty obcej CHF. Powódki tytułem spłaty kredytu uiściły na rzecz kredytodawcy łącznie kwotę 252 158,60 zł. W okresie od dnia zawarcia umowy kredytu do 4 października 2016 r. wysokość zobowiązania kredytobiorczyń wobec kredytodawcy obliczona z pominięciem mechanizmu indeksacji wynosi 153 117,72 zł.

Sąd Apelacyjny wskazał, że doszło do takiego ukształtowania stosunku obligacyjnego przez jego silniejszą stronę, zgodnie z którym to ta silniejsza strona przez swoje jednostronne działania, nieoparte na przesłankach obiektywnych i mierzalnych, a także akceptowanych przez konsumenta, narusza zaufanie między stronami. Mając zaś na uwadze, iż tego rodzaju stosunek nawiązany został wskutek wykorzystania wzorca przygotowanego przez silniejszą stronę, działanie

takie powinno być uznane za sprzeczne z dobrymi obyczajami. Sąd II instancji zwrócił również uwagę, że klauzula indeksacyjna jest ściśle związana z klauzulą spreadu walutowego, a być może to właśnie indeksacja udzielonego kredytu ma pierwszoplanowy wpływ na sytuację ekonomiczną powódek, nie zaś stosowany przez bank spread walutowy. Powiązanie takie występuje jednak również w drugą stronę – wyeliminowanie z umowy klauzuli spreadu walutowego sprawia, że brak jest możliwości jakiegokolwiek indeksacji kredytu, a tym samym stosowania klauzuli indeksacyjnej. Tym samym, niezależnie od dopuszczalności zawarcia przez strony umowy o kredyt indeksowany, w okolicznościach sprawy klauzula indeksacyjna nie mogła być stosowana. Dla oceny klauzuli ma przy tym znaczenie jej treść, a nie to, jak jest wykonywana przez strony, czy też to, że w pewnych warunkach rynkowych jej stosowanie może być dla klienta korzystne. Sąd II instancji podzielił w związku z tym stanowisko Sądu I instancji, że doszło do rażącego pokrzywdzenia konsumenta klauzulami abuzywnymi, które nie mogły być zastąpione innymi postanowieniami. Sąd Apelacyjny za prawidłowy uznał również zastosowany przez Sąd I instancji sposób rozliczenia stron oparty na teorii dwóch kondycji.

W skardze kasacyjnej pozwany zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, wnosząc o jego uchylenie w całości oraz uchylenie w części wyroku Sądu Okręgowego w W., to jest w zakresie pkt 1, 3 oraz 4 sentencji wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości, jak również o uchylenie w części wyroku Sądu Okręgowego w W., to jest w zakresie pkt 1, 3 oraz 4 sentencji wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania w zaskarżonym zakresie. Względnie skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania w zaskarżonym zakresie. Pozwany zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie prawa materialnego i procesowego, tj.:

1) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz.UE. L Nr 95 z 21 kwietnia 1993 r.) przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na niewyodrębnieniu w łączącej strony umowie o kredyt hipoteczny indeksowany kursem waluty obcej klauzul ryzyka walutowego, dotyczących

zastosowania mechanizmu indeksacji zobowiązania kredytowego kursem waluty obcej, obok klauzul spreadów walutowych, dotyczących wyłącznie odesłania do stosowanych przez bank kursów walutowych oraz przyjęciu, że klauzule indeksacyjne nie określają głównych świadczeń stron w ramach łączącej strony umowy o kredyt hipoteczny, podczas gdy w świetle aktualnego na dzień orzekania orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wydanego na gruncie podobnych spraw, klauzule ryzyka walutowego, uwzględnivszy wyżej wspomniane wyodrębnienie, są postanowieniami określającymi główne świadczenia stron, co w konsekwencji doprowadziło do uznania zarówno klauzul ryzyka walutowego, jak i klauzul spreadowych za postanowienia bezskuteczne, podczas gdy klauzule ryzyka walutowego, jako postanowienia określające główne świadczenia stron oraz sformułowane w sposób jednoznaczny, nie podlegają indywidualnej kontroli postanowień wzorca umownego na podstawie art. 385¹ k.c., a nawet gdyby takiej kontroli podlegały, to nie spełniają one przesłanek uznania ich za niedozwolone postanowienia umowne;

2) art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 przez jego niezastosowanie, polegające na przyjęciu, że postanowienia umowy stron przewidujące indeksację kredytu kursem waluty obcej (klauzule ryzyka walutowego) nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny, w sytuacji gdy brzmienie omawianych klauzul, wyrażonych prostym i zrozumiałym językiem, w sposób jednoznaczny wskazuje, że kredyt jest indeksowany kursem waluty obcej, co w konsekwencji doprowadziło do przeprowadzenia oceny tych klauzul przez pryzmat przesłanek, o których mowa w art. 385¹ § 1 k.c. oraz w art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13;

3) art. 69 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz.U. 2021 r., poz. 2439, dalej: pr.bank.) oraz art. 65 k.c. i art. 358 § 2 k.c., wszystkich w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, przez ich niezastosowanie, polegające na braku przyjęcia, że dopuszczalnym jest odwołanie się przy wykładni umowy stron do bezwzględnie obowiązującego i bezpośrednio stosowanego przepisu prawa krajowego w postaci art. 69 ust. 3 pr.bank., bądź wykładni oświadczeń woli stron w myśl art. 65 k.c., bądź też normy dyspozytywnej w postaci art. 358 § 2 k.c. w miejsce uznanych za niedozwolone postanowienia umowne klauzul spreadów

walutowych odsyłających przy dokonywaniu rozliczeń w ramach stosunku umownego stron do tabel kursowych banku, w sytuacji gdy taki proces stosowania prawa jest zdalny do przywrócenia równowagi kontraktowej stron przy jednoczesnym zachowaniu ważności umowy, służy realizacji celów dyrektywy 93/13, a ponadto jest zgodny z przepisami prawa krajowego;

4) art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 i 2 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że w przypadku uznania umowy o kredyt hipoteczny za umowę kredytu złotowego z uwagi na bezskuteczność klauzuli spreadowej, kredytobiorcy przysługuje roszczenie o zwrot kwoty tytułem nadpłaty wynikającej z pozbawienia łączącej strony umowy kredytu hipotecznego jej indeksowanego charakteru, w sytuacji gdy kredytobiorca jest nadal dłużnikiem banku i wartość spełnionych przez niego na rzecz banku świadczeń jest mniejsza niż wartość świadczenia spełnionego przez bank na rzecz kredytobiorcy w wykonaniu umowy kredytu hipotecznego (tj. wartość wypłaconych kredytobiorcy środków kredytu), wobec czego pozwany bank nie jest bezpodstawnie wzbogacony i kredytobiorcy nie przysługuje żądanie zwrotu kwoty tytułem nadpłaty wynikającej z pozbawienia łączącej strony umowy kredytu hipotecznego jej indeksowanego charakteru;

5) art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z motywem 21 dyrektywy 93/13 przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że wskutek stwierdzenia niedozwolonego (nieuczciwego) charakteru całego mechanizmu indeksacji zastosowanego w umowie dochodzi do wyeliminowania z umowy postanowień indeksacyjnych dotyczących zasad wypłaty oraz spłaty kredytu, a w konsekwencji kredyt staje się kredytem złotowym, oprocentowanym według sumy stawki referencyjnej LIBOR charakterystycznej dla zobowiązań w walucie franka szwajcarskiego oraz marży banku, podczas gdy wyeliminowanie całego mechanizmu indeksacji zastosowanego w umowie powinno prowadzić do uznania, że kredyt jest kredytem złotowym, oprocentowanym według sumy stawki referencyjnej WIBOR charakterystycznej dla zobowiązań w walucie polskiej oraz marży banku.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powódki wniosły o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, względnie jej oddalenie i zasądzenie od pozwanego kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Skargę kasacyjną w postępowaniu procesowym można wnieść od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie (art. 398¹ § 1 k.p.c.). Nie ulega wątpliwości, że rozstrzygnięcie dotyczące sprostowania firmy strony pozwanej, zawarte w pkt 1 zaskarżonego wyroku, nie podlega zaskarżeniu skargą kasacyjną. Dlatego Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. odrzucił skargę kasacyjną w części dotyczącej punktu pierwszego zaskarżonego wyroku.

2. Chybiony jest zarzut skargi kasacyjnej odnoszący się do niewyodrębnienia przez Sąd II instancji w łączącej strony umowie klauzuli ryzyka walutowego obok klauzuli spreadu walutowego oraz przyjęcia, że klauzule indeksacyjne nie określają głównych świadczeń stron. Po pierwsze, z treści uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia wynika przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że klauzula indeksacyjna jest ściśle związana z klauzulą spreadu walutowego. Powiązanie postanowień zawartej umowy z walutą obcą było więc analizowane przez Sąd II instancji na różnych płaszczyznach, bez ograniczenia wyłącznie do klauzuli spreadowej. Po drugie, Sąd Apelacyjny nie odniósł się w ogóle do tego, czy klauzule indeksacyjne określają główne świadczenia stron. Kwestia ta była natomiast przedmiotem rozważań Sądu I instancji.

Rację ma pozwany, że klauzula indeksacyjna określa główne świadczenia stron. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej klauzule, a zatem także klauzule zamieszczone we wzorcach umownych kształtujące mechanizm indeksacji, określają główne świadczenie kredytobiorcy. Obecnie pogląd ten dominuje w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. wyroki: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP

55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22). Wcześniej, Sąd Najwyższy stał na stanowisku, że klauzule tego rodzaju nie należą do postanowień określających główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. oraz art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, ale są to jedynie postanowienia, które w sposób pośredni są z nimi związane przez wywieranie wpływu na wysokość świadczenia głównego (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018, nr 7-8, poz. 79; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64). Pogląd ten ukształtował się częściowo pod wpływem wyroku TSUE z 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13 (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018, nr 7-8, poz. 79).

Jednak za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (zob. wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., Matei, C-143/13, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., Van Hove, C-96/14, pkt 33; z 20 września 2017 r., Andriuc i in., C-186/16, pkt 35). Za takie uznawane są m.in. postanowienia (określane niekiedy jako „klauzule ryzyka walutowego”), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy - konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. wyroki TSUE: z 20 września 2017 r., Andriuc i in., C-186/16, pkt 37; z 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring, C-51/17, pkt 68; z 14 marca 2019 r., Dunai, C-118/17, pkt 48; z 3 października 2019 r., Dziubak, C-260/18, pkt 44) (tak Sąd Najwyższy w wyroku z 30 września 2020 r., I CSK 556/18).

3. To, że postanowienia określające sposób ustalania kursu waluty obcej (klauzule spreadowe), które składają się na klauzulę indeksacyjną zawartą w umowie kredytu, określają główne świadczenie kredytobiorcy, nie oznacza jednak, że te postanowienia nie podlegają kontroli pod kątem ich abuzywności. Postanowienia określające główne świadczenia stron nie podlegają bowiem takiej

kontroli jedynie pod warunkiem, że zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). Takie rozwiązanie, wywodzące się z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, opiera się na założeniu, zgodnie z którym postanowienia określające główne świadczenia stron zazwyczaj odzwierciedlają rzeczywistą wolę konsumenta, gdyż do ich treści strony przywiązują z reguły największą wagę. W związku z tym zasada ochrony konsumenta musi ustąpić ogólnej zasadzie autonomii woli obowiązującej w prawie cywilnym. Wyłączenie spod kontroli nie może jednak obejmować postanowień nietransparentnych, gdyż w ich przypadku konsument nie ma możliwość łatwej oceny rozmiarów swojego świadczenia i jego relacji do rozmiarów świadczenia drugiej strony.

Z taką sytuacją mamy do czynienia w przypadku analizowanej klauzuli indeksacyjnej. Interpretując art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 w podobnym kontekście, TSUE uznał, że wymóg, zgodnie z którym warunek umowny musi być wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, powinien być rozumiany jako nakazujący nie tylko, by dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (wyrok z 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, pkt 75; podobnie wyrok TSUE z 20 września 2017 r., Andriuc i in., C-186/16, pkt 45).

Jest oczywiste, że klauzula waloryzacyjna zawarta w analizowanej umowie kredytowej stron tych kryteriów nie spełniała, ponieważ nie została jednoznacznie sformułowana, skoro na jej podstawie bank mógł swobodnie ustalić wysokość oddanej do dyspozycji powódek kwoty kredytu w złotych, a powódki nie były w stanie oszacować kwoty, którą miały obowiązek świadczyć, skoro zasady przewalutowania określał jednostronnie bank (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z 4 listopada 2011 r., I CSK 46/11, OSNC-ZD 2013, nr A, poz. 4; z 15 lutego 2013 r., I CSK 313/12; z 10 lipca 2014 r., I CSK 531/13, OSNC-ZD 2015, nr D, poz. 53). Inaczej rzecz ujmując, jednoznaczność postanowienia umownego to w tym

kontekście także możliwość ustalenia treści stosunku zobowiązaniowego przy wykorzystaniu zobiektywizowanego kryterium przeciętnego konsumenta. Nie chodzi więc jedynie o jednoznaczność językową, ponieważ postanowienia jednoznaczne w tym sensie mogą nie pozwalać na określenie treści zobowiązań, a w szczególności rozmiaru przyszłego świadczenia konsumenta (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22).

Nie można więc zgodzić się ze skarżącym w zakresie, w jakim wskazuje on, że postanowienia umowy przewidujące indeksację kredytu kursem waluty obcej zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Już tylko z tego względu treść art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. nie stała na przeszkodzie zbadaniu przez Sądy *meriti* abuzywności postanowień umownych wiążących wysokość udzielonego powódkom kredytu i wysokość rat spłacanego kredytu z kursem CHF względem waluty polskiej. Zarzut naruszenia art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 jest wobec tego chybiony.

4. Postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych. Postanowienia podobne do ocenianych w tej sprawie były już wielokrotnie przedmiotem badania Sądu Najwyższego (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17). Dominuje trafny pogląd, że takie klauzule mają charakter abuzywny, bowiem kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych spłacanych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Takie uregulowanie umowne należy uznać za niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda przedsiębiorcy-banku w ustaleniu kursu jest

pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyłeń od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów (wyrok Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134).

Tego rodzaju postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 19 września 2018 r., I CNP 39/17; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22).

5. Konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z przewidzianą w art. 385¹ § 2 k.c. zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. m.in uchwałę Sądu Najwyższego z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 87, oraz uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, a także wyroki Sądu Najwyższego: z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17).

Zatem uznanie, że postanowienia odnoszące się do przeliczania kwoty kredytu na złotówki oraz uiszczanych spłat na walutę obcą są niedozwolonymi postanowieniami umownymi, oznacza, że zgodnie z art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., nie wiążą one powódek. W wyroku z 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo, C-154/15, C-307/15 i C-308/15, TSUE wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy należy

co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć z reguły skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku (pkt 61-62). Z kolei w wyroku z 26 marca 2019 r. TSUE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach (Abanca Corporación Bancaria, C-70/17, pkt 54). Oznacza to, że nieuprawnione jest zastąpienie przez sąd postanowień niedozwolonych innymi, co prowadziłoby w istocie do zmiany treści łączącej strony umowy. Możliwość takiej zmiany umowy przez sąd stoi w sprzeczności z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13, gdyż przedsiębiorcy wiedzieliby, że nawet w razie zastosowania klauzuli niedozwolonej umowa zostanie skorygowana przez sąd w sposób możliwie najpełniej odpowiadający ich woli, a jednocześnie dopuszczalny w świetle przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych (zob. też wyrok TSUE z 29 kwietnia 2021 r., Bank BPH, C-19/20, pkt 68).

Stosownie do art. 385¹ § 2 k.c., jeżeli niedozwolone postanowienie umowne nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Zgodnie z dominującym poglądem przepis ten wyłącza stosowanie art. 58 § 3 k.c., który przewiduje, że w razie nieważności części czynności prawnej pozostała jej część pozostaje w mocy, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana. Nie ulega jednak wątpliwości, że jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Ten ostatni wniosek wynika wyraźnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że „...nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

Sądy *meriti* uznały, że eliminacja klauzuli indeksacyjnej z łączącej strony umowy nie powoduje jej nieważności, skoro jest możliwe dalsze jej wykonywanie.

W szczególności po wyeliminowaniu klauzuli indeksacyjnej nie powstaje luka wymagająca uzupełnienia, a umowa staje się umową kredytu złotowego bez klauzuli indeksacyjnej.

6. Skarżący w pierwszej kolejności wskazuje, że luka w umowie powstała na skutek usunięcia z niej abuzywnej klauzuli indeksacyjnej może zostać wypełniona przez odwołanie się do art. 69 ust. 3 pr.bank. i art. 358 § 2 k.c. Stanowisko to nie jest trafne i to z kilku niezależnych względów. Artykuł 358 § 2 k.c. wszedł w życie 24 stycznia 2009 r. (zob. ustawę z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo dewizowe, Dz.U. z 2008 r., Nr 228, poz. 1506). Wątpliwa jest więc możliwość stosowania tego przepisu w odniesieniu do umowy zawartej przez strony 27 czerwca 2008 r., a więc przed wejściem w życie tego przepisu. Co więcej, przepis ten dotyczy zobowiązań wyrażonych w walucie obcej (zob. art. 358 § 1 k.c.). Nie powinno ulegać wątpliwości, że w przypadku umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej (CHF) zobowiązanie jest wyrażone w złotych polskich, a waluta obca stanowi jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej i świadczeń spełnianych przez kredytobiorców w walucie polskiej (klauzula indeksacyjna).

Brak zatem możliwości zastąpienia przewidzianej w umowie stron konstrukcji klauzuli indeksacyjnej mechanizmem wywiedzionym z art. 69 ust. 3 pr.bank. w zw. z art. 358 § 2 k.c.

7. Ponadto skarżący podnosi, że istnieje możliwość dokonania na podstawie art. 65 k.c. wykładni umowy stron już po usunięciu z niej postanowień abuzywnych w celu ustalenia zgodnego celu i zamiaru stron co do sposobu ustalania kursu CHF. Analizując dopuszczalność dokonywania wykładni umowy na podstawie art. 65 k.c. w celu utrzymania jej w mocy po wyeliminowaniu klauzul abuzywnych, TSUE wyjaśnił, że art. 5 i 6 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy, który stwierdził nieuczciwy charakter warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej dyrektywy, dokonał wykładni tego warunku w celu złagodzenia jego nieuczciwego charakteru, nawet jeśli taka wykładnia odpowiadałaby wspólnej woli stron (wyrok z 18 listopada 2021 r., A. S.A., C-212/20).

TSUE przypominał, że w przypadku stwierdzenia przez sąd krajowy nieważności nieuczciwego warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w taki sposób, iż niezgodny z tym artykułem jest przepis prawa krajowego dający sądowi krajowemu możliwość uzupełnienia tej umowy poprzez zmianę treści owego warunku (wyrok z 29 kwietnia 2021 r., Bank BPH, C-19/20, pkt 67 i przytoczone tam orzecznictwo).

Dokonanie postulowanej przez skarżącego wykładni na podstawie art. 65 k.c. sprowadzałoby się *in fine* do zmiany treści klauzuli indeksacyjnej, ponieważ prowadziłoby do zmiany jej rozumienia przez wprowadzenie odesłania do „wartości rynkowej” waluty obcej. Jednak postanowienie uznane przez sąd za nieuczciwe nie powinno na podstawie art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 być stosowane, a jego treść zmieniana (wyrok TSUE z 18 listopada 2021 r., A. S.A., C-212/20, pkt 70-71). Jedynie w wypadku, gdyby stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku zobowiązywało sąd do unieważnienia umowy w całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje, w związku z czym unieważnienie to skutkowałoby niejako ukaraniem konsumenta, sąd krajowy mógłby zastąpić ten warunek przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym (tak postanowienie TSUE z 4 lutego 2021 r., CDT, C-321/20, pkt 43 i przytoczone tam orzecznictwo).

Inaczej rzecz ujmując, wyeliminowanie klauzuli indeksacyjnej z umowy stron wyklucza dokonywanie jej wykładni, skoro treść umowy takiego postanowienia - wiążącego strony - nie zawiera. Nie jest przy tym możliwe dokonywanie na tej płaszczyźnie wykładni pozostałej części obowiązującej umowy, która przecież nie reguluje kwestii objętych postanowieniem uznanym za niewiążące. Chybiony jest więc zarzut naruszenia art. 65 k.c.

8. Trafnie Sąd Apelacyjny uznał też, że zastosowanie w sprawie, wbrew twierdzeniom pozwanego, ma art. 410 § 2 k.c. W braku bowiem działania sanującego, świadczenie spełnione na podstawie niedozwolonego postanowienia umowy musi być postrzegane jako świadczenie nienależne w rozumieniu art. 410 § 2 k.c. Jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń

pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w zw. z art. 405 k.c.). Kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). Forsowana przez skarżącego teoria salda została więc w orzecznictwie Sądu Najwyższego odrzucona.

9. Nie jest też uzasadniony zarzut naruszenia art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z motywem 21 dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że wyeliminowanie z umowy klauzuli indeksacyjnej powoduje przekształcenie kredytu w kredyt złotowy, oprocentowany według sumy stawki referencyjnej LIBOR, a wyeliminowanie całego mechanizmu indeksacji zastosowanego w umowie powinno prowadzić do uznania, że kredyt jest kredytem złotowym, oprocentowanym według sumy stawki referencyjnej WIBOR, charakterystycznej dla zobowiązań w walucie polskiej oraz marży banku.

Sąd Najwyższy przypomina, iż konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z przewidzianą w art. 385¹ § 2 k.c. zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (m.in. uchwały Sądu Najwyższego z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07; z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21). Uznanie zatem - jak chce pozwany - oprocentowania kredytu według stawki LIBOR za nierozłączną część (składnik) klauzuli indeksacyjnej i wyeliminowanie całości tej klauzuli z umowy - przy założeniu, że w pozostałym zakresie umowa byłaby skuteczna i możliwa do wykonania - skutkowałoby koniecznością przyjęcia, iż kredyt jest nieoprocentowany. Nie byłoby bowiem możliwości odwołania się do innej stawki oprocentowania (WIBOR). Strony bowiem nie uzgodniły w umowie, ani w inny sposób, stosowania takiej stawki do zobowiązania zaciągniętego przez powódki. To, że w regulaminie stawka ta została zdefiniowana (k. 48-49 skargi kasacyjnej), nie oznacza przecież, iż miała być - z uwagi na przyjętą w umowie konstrukcję kredytu - stosowana w odniesieniu do kredytu udzielonego powódkom.

Utrzymanie w mocy umowy zakładającej, że pozwany bank udzielił kredytu nieoprocentowanego nie jest możliwe. Tego rodzaju umowa byłaby bowiem sprzeczna z naturą umowy kredytu (art. 353¹ k.c. w zw. art. 69 ust. 1 pr.bank.). Zatem podzielenie stanowiska Sądów *meriti* co do abuzywności klauzuli indeksacyjnej, ale ewentualnie uznanie, że pogląd tych Sądów co do skutków wyeliminowania tej klauzuli z łączącej strony umowy jest nietrafny, skutkowałoby koniecznością przyjęcia, że umowa jest nieważna. W takiej sytuacji powódkom przysługiwałoby na tej samej podstawie prawnej roszczenie w większym rozmiarze niż zasądzone przez Sąd Okręgowy. Taki kierunek rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego, uwzględniając granice podstaw skargi kasacyjnej (sformułowane przez pozwanego zarzuty i ich uzasadnienie), jest wykluczony ze względu na zakaz *reformationis in peius* (art. 384 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).

10. Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ § 1 k.p.c. oddalił skargę kasacyjną, rozstrzygając o kosztach postępowania według art. 98 § 1 k.p.c. oraz § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r., poz. 1800 ze zm.).